
האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

שפת הגוף והדיבור בתפילה - 17280

תאריך עדכון אחרון 30-10-2015

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: ספרות עברית

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 0

סמסטר: סמסטר ב'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): Prof. Esther Chazon

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: esther.chazon@mail.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ד' 14:15-15:15

מורי הקורס:

תאור כללי של הקורס:

הקורס בוחן את התפילה כריטואל שלם על כל מרכיביה - שפת הדיבור של הטקסט יחד עם שפת הגוף, זמני התפילה ומקום ביצועה. הקורס יתמקד בתפילת ה"עמידה" שהיא לב לבה של התפילה היהודית ובתוך כך דגש יושם על מחוות הגוף בתפילה זו ומשמעותן.

מטרות הקורס:

להבין את התפילה כריטואל ולהבין מה הוא ריטואל, כיצד הוא עובד, ומה סוד הצלחתו. לבחון את שפת הגוף והדיבור בתפילה היהודית המרכזית, את המסרים שנמסרים באמצעי תקשורת אלה, ואת עיצוב חווית המתפללים ויחסם לנמען האלוהי בביצוע התפילה.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

1. לצפות בריטואל ולתאר אותו על כל מרכיביו המילוליים והלא-מילוליים.
2. לתאר את ביצועה של כל אחת ממחוות תפילת ה"עמידה", שהיא לב לבה של התפילה היהודית.
3. להסביר את משמעות כל אחת ממחוות ה"עמידה" תוך השוואה למישור הבין-אישי והגדרת טיב היחס בין המתפלל לאלוהיו.
4. להעריך את השילוב בין המחוות השונות ואת השילוב בין שפת הגוף והדיבור בתפילת ה"עמידה".
5. לבחון את השינויים בתפילת ה"עמידה" בסידור תפילה הרפורמי ולהסביר את הסיבות לשינויים האלה. להצביע על ביצועים מודרניים בתפילת האורתודוקסית ולהסבירם.

דרישות נוכחות (%) :

80%

שיטת ההוראה בקורס: התלמידים יסכמו את קריאת החובה לשיעור וביעורים על המחוות, וידגימו את המחווה הנלמדת. המרצה תנחה דיון על מידת ההתאמה בין המלל לבין המחווה הנלמדת ועל מידת ההתאמה בין מחווה זו לבין מחוות אחרות. בשיעורים האחרונים יתקיימו דיונים מסכמים על המערכת השלמה של שפת הגוף והדיבור בתפילת ה"עמידה" ומשמעותה ועל חידושי התפילה בעידן המודרני מהפרספקטיבה של ניתוח התפילה כריטואל. סיום לימודי חובה על נושא בתי כנסת כמרחב תפילה יתקיים במוזיאון ישראל.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

1. מבוא: שפת הגוף ופנומנולוגיה של התפילה, תפילה וריטואל, מה הם?

2. התפילה כתקשורת: שפת הגוף והדיבור

-
3. תפילת ה"עמידה" - מה היא?
 4. כיצד "עומדים" בתפילה ומה משמעות המחווה?
 5. מתי שוחים בתפילה ומה בין שחיה ועמידה?
 6. השימוש בקול ועוצמתו
 7. הידיים והלבוש
 8. כיצד מסיימים את התפילה?
 9. לאן פונים בתפילה ומדוע?
 10. מקום התפילה ועיצוב החוויה בו: בית כנסת ו"מקדש מעט"
 11. "הקדושה" - תפילה מיסטית?
 12. קבע וחדוש בתפילה
 13. דיאלוג או פולחן? חווית המתפלל והתפילה בציבור - ניגוד או הרמוניה?

חומר חובה לקריאה:

1. מבוא: שפת הגוף ופנומנולוגיה של התפילה, תפילה וריטואל, מה הם? 16.10

2. התפילה כתקשורת: שפת הגוף והדיבור 23.10

צפייה מבוקרת בטקס/ריטואל והכנה לדיון עליו בשיעור

אורי ארליך, 'כל עצמותי תאמרנה' - השפה הלא מילולית של התפילה, ירושלים, מאגנס, תשנ"ט,
מבוא (עמודים 11-16). K65 E37 660 BM

גרינברג, משה, "תפילה", אנציקלופדיה מקראית, כרך ח, 896 (הגדרת הנושא ומקורותיו) 907-910
(מלווי תפילת בקשה) או הרצאות על התפילה, 2 + 22-23 (באתר הקורס).
האנציקלופדיה נגישה אלקטרונית

Heiler, Friedrich, *Prayer: A Study in the History and Psychology of Religion*, 356-358
BV 210 H38 + SCAN

Hoffman, Lawrence, *The Art of Public Prayer*, 3-8. BL 2525 H64

3. תפילת ה"עמידה" - מה היא? 30.10

מקורות: סידור אבי חי ליום השבת, ערך וביאר: אביגדור שנאן, ירושלים, תש"ס, 15-34.
1506630 ספר אלקטרוני + A8 S5 665.32 BM

משנה ברכות ד:א-ג, תוספתא ברכות ג:א, כה, ספרי דברים עקב מא, וזאת הברכה שמג.

מאק, חננאל, מבוא לתפילות ישראל, מבוא, 10-19 ופרק ד' תפילות העמידה, 39-48.
1524026 אלקטרוני ספר + BM 660 M34 M3 2001

היינימן, יוסף, התפילה בתקופת התנאים והאמוראים, ירושלים, תשכ"ו, 138-142, 153-157.
סריקה + אלקטרוני ספר 1510684 + BM 660 H45 T48

פליישר, עזרא, "תפילת שמונה-עשרה - עיונים באופיה, סדרה, תוכנה, ומגומותיה", תרביץ סג (תשנ"ג)
179-181, 192-202. כתב עת אלקטרוני

המחקרים של היינימן ושל פליישר יחולקו בין התלמידים.

4. כיצד "עומדים" בתפילה ומה משמעות המחווה? 6.11

ארליך, כל עצמותי, פרקים א (העמידה).

5. מתי שוחים בתפילה ומה בין שחיה ועמידה? 13.11

ארליך, כל עצמותי, פרקים ב (השחיה).

6. השימוש בקול ועוצמתו 20.11

ארליך, כל עצמותי, פרק ט (הקול).

7. הידיים והלבוש 4.12

ארליך, כל עצמותי, פרק ה' (הידיים) ופרק ז' (הלבוש)

זימר, יצחק, "תיקוני הגוף בשעת התפילה", עולם כמנהגו נוהג, ירושלים, 78-88.
BM 521.5 Z56 O6

F. M. Denny, "Hands," "Postures and Gestures," The Encyclopedia of Religion (ed.
M. Eliade) volume 6.188-190, volume 11.461-464. BR 41 E55 1986

פרידלנד בן-ארזה, "תחת חופתה", מוסף "שבת", מקור ראשון 16.8.2013.

8. כיצד מסיימים את התפילה? 11.12

ארליך, כל עצמותי, ו' (היציאה מן התפילה).

ארליך, "התפילה כשיח ופנומנולוגיה של פרידה: למשמעות יחידת הסיום של התפילה", בתוך הגיון ליונה, ערכו י. לויסון, י. אלבוים, ג. חזן-רוקם, ירושלים: מאגנס, 481-497.
אלקטרוני ספר + BM 42 F7345 H5 2007

9. לאן פונים בתפילה ומדוע? 18.12

ארליך, כל עצמותי, פרק ג (כיוון הפנים). [למיטיבי לכת: ד (כיוון העיניים)].

10. מקום התפילה ועיצוב החוויה בו: בית כנסת ו"מקדש מעט" 25.12

סיור לימודי חובה במוזאון ישראל 14:00-16:00. ד"ר אסתר חזון וד"ר סוזן פריימן.

נצר, אהוד, "בתי כנסת מימי הבית השני והשפעתם על התפתחות בתי כנסת של תקופת המשנה והתלמוד", בתוך ועשו לי מקדש: בתי כנסת מימי קדם ועד ימינו, ערכו י. אשל וכו', תשס"ד, 9-23. BM 680.1 V4 2004

אילן, צבי בתי כנסת בארץ-ישראל, "מרות", 41-44.

ליון, ישראל, "ממרכז קהילתי למקדש מעט", קתידרה 60 (תשנ"א) 36-84.

מומלץ: קאסוטו, דוד, "בתי-כנסת באיטליה בתקופת הברוק", בתוך ועשו לי מקדש, 99-117.

11. "הקדושה" - תפילה מיסטית? 1.1

מקורות: שנאן, סידור אבי חי, 189-191. BM A8 S5 665.32 ; סריקה ; ספר אלקטרוני
סדר רב עמרם גאון, יב-יג, לב.
סדר רב סעדיה גאון, יג, לו-לח.

מאק, מבוא לתפילות ישראל, פרק ז' קדושה וקדיש, 88-101 ופרק ג' ברכות ק"שמע, 38-29.
לשמורים BM 660 M34 M3 2001

זימר, "תיקוני גוף", בתוך: עולם כמנהגו נוהג, 108-111 (הקפיצות ב"קדושה").

המחקרים הנ"ל של היינימן, של פליישר, ושל גונוולד יחולקו בין התלמידים:

פליישר, "תפילת שמונה-עשרה", תרביץ סג (תשנ"ג), 210-223. כתב עת אלקטרוני

היינימן, יוסף, "קדושה ו'מלכות' של קריאת שמע וקדושה דעמידה", עיוני תפילה, 12-21

גרונולד, איתמר, "שירת המלאכים, ה"קדושה" ובעיית חיבורה של ספרות ההיכלות," פרקים בתולדות ירושלים בימי בית שני (ערכו א' אופנהיימר, א' רפפורט, מ' שטרן) ירושלים, תשמ"א, DS.459-481 109.912 P72

12. קבע וחידוש בתפילה 8.1

היינמן, יוסף, "קבע וחידוש בתפילה היהודית", התפילה היהודית המשך וחידוש, בעריכת גבריאל כהן, ירושלים, תשל"ח, 75-84.

Hoffman, Lawrence, *The Art of Public Prayer*, Washington, 1988, vii-viii, xi-xiv, 79-80, 273-276, 279-281. BL 2525 H64

העבודה שבלב. (התנועה המתקדמת בא"י) תפילת ערבית ותפילת שחרית לימות החול &eq; Gates of Prayer: The New Union Prayerbook, 37-47 (Weekday services, Evening), 78-81 (Evening or Morning Service I). (Reform Movement Prayerbook)

מרקס, דליה, "סוגיות אידולוגיות, תאולוגיות וספרותיות בליטורגיה הרפורמית הישראלית," כנישתא 4 (תש"ע) עמודים רכא-רסא. (עשרת הסעיפים בגוף המאמר יחולקו בין התלמידים). BM 680.1 K45 אלקטרוני ספר ; T38 2001

13. דיאלוג או פולחן? חווית המתפלל והתפילה בציבור - ניגוד או הרמוניה? 15.1

ארליך, 'כל עצמותי', פרק יב (התפילה כדיאלוג) 202-207 ופרק יד (טיבו של היחס בין המתפלל ואלוהיו: כבוד או הכנעה).

חומר לקריאה נוספת:
אין

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :
מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 80 %
הרצאה 0 %
השתתפות 20 %
הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 0 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:

דרישות הקורס:

1. השתתפות פעילה בלפחות 80% מהשיעורים. ההשתתפות הפעילה כוללת סיכום בע"פ על קריאת החובה לשיעור, הדגמת מחוות הגוף הנלמדת, והשתתפות בדיון.
2. תרגיל מסכם בכתב.